

Ж.Д. Рапишева^{1*}, Н.А. Калиакпарова¹¹Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан

*(e-mail: r_zhanat@mail.ru)

Бастауыш мектепте шетел тілін оқытудың дәстүрлі және инновациялық әдістері**Аңдатпа**

Негізгі мәселе: Мақалада бастауыш мектепте шетел тілінде білім беру барысында қолданылатын дәстүрлі және жаңа инновациялық әдістер салыстырылып, әрқайсысының артықшылықтары да, кемшіліктері де сараланады, дәстүрлі әдістердің кемшін жақтарын жаңа әдістер арқылы толықтыру жолдары көрсетіледі.

Қазіргі кезде шетел тілін оқытуда қолданылатын негізгі әдістер қарастырылады. Соңғы жылдары шетел тілдерін оқыту саласында пайда болған жаңа инновациялық әдістер қатарында *community language learning / counseling learning* («қауымдар» әдісі, «кеңесші» әдісі), *suggestionedиялық әдіс, total physical response* (физикалық әрекеттерге сүйену әдісі), *ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың көмегімен тілді оқыту әдісі, consciousness-raising approach* (саналы бағытталған әдіс), *task based learning* (коммуникативтік тапсырмалар әдісі), *neuro-linguistic programming* (нейролингвистикалық бағдарламалау), *guided discovery* (басқарылатын ашылым не жаңалық), *test-Teach-test* әдісі аталады. Олардың бастауыш сынып оқушысының тілдік құзыреттері мен шығармашылық қабілетінің дамуына әсері қарастырылады.

Авторлар шетел тілдерін оқыту үдерісіндегі қазіргі әдістеменің басты әрі маңызды шарты жасанды шеттілдік орта құру, яғни табиғи тілдік орта қалыптастыру екенін айтады. Соңғы зерттеулерге сүйеніп, «электронды тілдік орта» ұғымына түсініктеме береді. Қазіргі баланың тілі гаджетпен шығып жатқандықтан, бастауыш сынып оқушыларының электронды тілдік ортада өмір сүруі шет тілін үйретудің міндеттерін шешуге мүмкіндік беретіні көрсетіледі.

Мақсаты: Қазіргі заманғы ағылшын тілі сабағында қолданылатын дәстүрлі және заманауи білім беру әдістерін талдау. Оқушының оқу үдерісінің басты тұлғасы ретінде белсенді болуы, басқа оқушылармен тығыз байланыста жұмыс істей алуы, оқушыға өз физиологиялық, интеллектуалдық, психологиялық ерекшеліктеріне байланысты өз бетімен жұмыс істеуге мүмкіндік беру жеке, жұппен, топпен, сыныппен және тағы басқа жұмыс түрлерін қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Аталған оқыту әдістерінің ішінде бұрыннан қолданылып келген әдістер және осы замандық жаңа әдістер қамтылған. Әрбір әдістің өзіне тән ерекшеліктері болады. Сондықтан ағылшын тілін оқыту әдістерін салыстыра сипаттау аса маңызды. Әрбір ескі де, жаңа да әдістің артықшылығы мен кемшілігі болады. Сондықтан ағылшын тілін оқыту әдістемесі әрдайым толықтыруды, жетілдіруді талап етеді. Ендеше олардың оқушылардың дүниетанымын кеңейтуде, танымдық белсенділігін арттырып, білім, біліктерін жетілдіруде маңызы өте зор.

Әдістері: Зерттеу барысында сипаттама әдісі, жүйелеу, талдау, түсіндіру әдістері қолданылды.

Нәтижелер мен олардың маңыздылығы: Мақала авторлары бастауыш сынып білім алушыларының жан-жақты дамуына, сапалы білім алуына, өмірде жақсы көрсеткіштерге қол жеткізуінде ағылшын тілін жақсы меңгеруінің маңызы үлкен екендігін айта келіп, қазіргі заманға сай ағылшын тілін тиімді үйретуге мүмкіндік беретін көптеген әдістерді әр мұғалім өзінің шығармашылығын дамыта отырып, озық іс-тәжірибелерді пайдалана білуі тиіс деп қорытындылайды. Жеке тұлғаның, оның тілдік құзыреттерінің қалыптасуын қамтамасыз ететін деңгейлеп, саралап оқыту, жобалап оқыту, коммуникативті оқыту, ақпаратты-коммуникативтік оқытудың, т.б. жаңа әдістер арқылы оқытудың нәтижелері баланың өз бетімен ізденуіне, өзіндік пікірін анық жүйелі жеткізе алатын жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оқушылардың танымдық, шығармашылық қабілетін дамытуына зор ықпал ететіні сөзсіз.

Түйін сөздер: әдістер, дәстүрлі әдістер, жаңа (инновациялық) әдістер, тілдік құзыреттілік, шығармашылық қабілет, заманауи білім беру

Кіріспе

Бүгінгі күнде әлем үлкен өзгерістер дәуірінде өмір сүреді. Бұл заманда өзгере алатындар жетістікке жете алады. Бұл өзгерістер жылдам әрі дұрыс бағытта болуы шарт. Сондықтан қазіргі кезеңде адам өмірінің барлық салаларындағы инновациялар өзекті. Инновациялық қызмет – білім берудің жаңа тәжірибесін құрумен байланысты мектептің даму үдерістерін зерттейтін қазіргі педагогиканың негізгі ұғымдарының бірі (И.А. Колесникова, А.М. Саранов, В.А. Сластенин, М.А. Петренко, Н.Р. Юсуфбекова және т.б.). Білім берудегі инновациялық үдерістерді зерттей отырып, ғалымдар олардың көп өлшемділігі туралы қорытындыға келді. Сондықтан зерттеу пәні бастауыш мектепте шетел тілін оқытудың инновациялық әдістері болып табылады.

Қазіргі қоғамда шетел тілдерін үйрену әртүрлі салалардағы мамандардың кәсіби өсуінің ажырамас бөлігі болып табылады. Кәсіби дайындық мәселелерін сәтті шешу көбінесе олардың тілдік дайындығының сапасына байланысты. Осылайша, әрбір адам жоғары оқу орны мен жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру кезеңінде одан әрі оқу мүмкіндігі болуы үшін мектепте шетел тілін меңгерудің белгілі бір деңгейіне жетуі тиіс. Оқытудың жетістігі көбінесе мұғалімнің оқыту әдістемесіне, оның оқытуда әртүрлі инновациялық әдістер мен тәсілдерді қолдана білуіне байланысты.

Алдымен «әдіс» терминін тереңірек қарастырайық. Бұл тұжырымдаманың әртүрлі анықтамалары бар. Оқыту әдісі (грек. *methodos* – «зерттеу») – бұл педагог пен оқушылардың оқытудың кешенді міндеттерін шешуге бағытталған реттелген қызметі. Оқыту әдістері көбінесе мақсаттарға жету, білім беру міндеттерін шешу жолдарының, тәсілдерінің жиынтығын білдіреді. XIX-XX ғасырда әзірленген көптеген әдістер бүгінгі күнге дейін өзекті, бірақ қазақстандық білім беруді жаңғырту, әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу қажеттілігі оқыту жүйесіне елеулі түзетулер енгізуде. Оқытудың жаңа, дәстүрлі емес әдістері пайда болуда. Бірақ, кез келген жағдайда, шетел тілін оқытудың коммуникативті әдістемесін жасаушы Е.И. Пассовтың шетел тілін үйрену қарым-қатынас деген тұжырымымен келісеміз. Ал қарым-қатынас кез келген жағдайда өзара әсерлесу үрдісі болып табылады. Бұл әсер үлкен немесе кіші, жасырын немесе тікелей, оң немесе теріс болуы мүмкін. Оның күші адамның рухани байлығына, сондай-ақ адамның жеке қасиеттеріне, айталық, адамның сүйкімділігіне (сыртқы ғана емес), беделіне және т.б. байланысты, сондықтан мұғалімнің жеке тұлға болуы өте маңызды.

Материалдар мен әдістер

Шетел тілін үйренудің дәстүрлі әдісі деп оқудың грамматикалық және аударма әдісін түсіну әдетке айналған. Бұл әдіс грамматиканы, фонетиканы (айтылымды) жүйелі зерттеуге, оқу және аударма дағдыларын қалыптастыруға негізделген. Оқушылар грамматикалық білімдерін қолдана отырып, сөздерден сөйлемдер мен сөйлемдер құрастырады. Олар диалог құрастырады, оларды жаттайды, тақырып бойынша сөздерді үйретеді, мәтіндерді баяндайды, жазбаша грамматикалық жаттығуларды орындайды және т. б.

Дәстүрлі әдістің ерекшелігі – жұмыс барысында оқушылар сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін белгілі бір көлемде игеруі керек. Әрине, бұл тілдің барлық аспектілерін мұқият зерттеуді қамтиды: грамматика, фонетика, лексика.

Тікелей әдісте практикалық тізбектер алдыңғы орынға шығады: ауызша сөйлеу мен оқуды оқыту. Аралас әдісте шетел тіліндегі ауызша сөйлеуді және оқыту құралы ретінде үйренуді басты мақсат ретінде сипаттайды, сонымен бірге бастауыш мектеп жағдайында ауызша сөйлеуді белгілі бір шектерде дамытуға болатындығын және сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі ретінде оқу жетекші рөл атқаруы керек екенін ескере отырып.

Шетел тілін оқытудың саналы-салыстырмалы әдісі өзінің мақсаттарымен және оларға қол жеткізу тәсілдерімен сипатталады.

Бұл әдістің мақсаты сана принципін тілді саналы түрде білу арқылы бейсаналыққа, яғни тіл теориясынан сөйлеу практикасына дейін түсінумен байланысты [1; 12].

Коммуникативті модель немесе белсенді коммуникативті оқыту әдісі келесі принциптермен сипатталады:

- сөйлеу әрекетінің принципі;
- жеке аспектінің жетекші рөлімен даралау принципі;
- функционалдық принципі;
- ситуациялық принцип;
- жаңашылдық принципі.

«Инновация» ұғымы алғаш рет XIX ғасырдың зерттеулерінде пайда болды және бір мәдениеттің кейбір элементтерін екіншісіне енгізуді білдірді. Оның бұл мағынасы әлі күнге дейін этнографияда сақталған. XX ғасырдың басында білімнің жаңа саласы – инновациялар туралы ғылым қалыптасты, оның аясында материалдық өндіріс саласындағы техникалық инновациялардың заңдылықтары зерттеле бастады. Педагогикалық инновациялық үдерістер Батыста 50-жылдардың аяғынан бастап және біздің елімізде соңғы онжылдықта ғалымдардың арнайы зерттеуінің тақырыбына айналды.

Соңғы жылдары шетел тілі мұғалімдері оқыту құралдарын таңдауда, мазмұнын шығармашылық түсінуде және бағдарламалық талаптарды іске асыру жолдарында айтарлықтай дербестікке ие болды. Алайда, алған еркіндік білім беру теориясын, оқыту әдістерінің қалыптасу және даму тарихын терең білуге, зерттелетін материалға, оқушылар ұжымының ерекшеліктеріне және қолданылатын оқу құралына байланысты оқыту әдістерінің, тәсілдерінің, нысандары мен құралдарының әдістемелік арсеналын икемді иеленуге міндеттеме жүктейді.

Шетел тілін оқыту әдістерінің тарихын ретроспективті талдау қоғам дамуының әр кезеңінде және ғылым ретінде әдістемеді оқытудың стратегиялық мәселелері бойынша әртүрлі көзқарастар болғанын көрсетеді. М.Л. Вайсбурд атап өткендей, ғалымдар лексиканы да, грамматиканы да ерекше атап өтті; содан кейін шексіз талдау оқыту әдісі ретінде, содан кейін үздіксіз имитация; ауызша сөйлеу, одан кейін оқу; бәрін қатарынан аударуды талап етті және т. б.

Алайда, жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, таза түрде алынған бірде-бір оқшауланған әдіс білім деңгейіне үнемі өсіп келе жатқан талаптарды қанағаттандыра алмайды және оны қазіргі қоғамда

оқытудың өзгеріп отыратын жағдайларына сәйкес келе алмайды. Белгілі бір әдісті ақылға қонымды және негізді таңдау, оларды белгілі бір оқу жағдайының жағдайларына, оқытудың мақсаттары мен кезеңіне байланысты ауыстырып отыру туралы, коммуникативті құзіреттілікті қалыптастыруға және оқушылардың шет тіліндегі қарым-қатынас негіздеріне басымдық беру ұтымды болар еді [2; 38].

Дәл осы жерде мұғалімнің педагогикалық жетілуі, оқуға деген ынтасы мен шығармашылық көзқарасы көрінеді.

Әдістерді таңдағанда мұғалім басшылыққа алады:

– оқу мақсаттарын өз түсінуімен;

– жеке ерекшеліктерімен;

– оқушылардың жас және жеке ерекшеліктері, олардың бүгінгі мүдделері мен болашақ жоспарлары;

– оқу шарттарымен;

– зерттелетін тілдік материалдың ерекшеліктері;

– сөйлеу қарым-қатынасын қамтамасыз ететін тілдік құралдарды, операцияларды және олармен әрекеттерді ассимиляциялау негізіндегі психологиялық-физиологиялық механизмдерді білу.

Осылайша, әр әдісте қолдануға болатын құнды нәрсе бар, бірақ тарихта жаңа әдістер бар мәселені толығымен шеше алатын жағдайларды табу мүмкін емес. Барлық әдістер танымдық іс-әрекеттің сипатында ерекшеленеді. Тіпті әдісті жасаушының өзі жеке студенттер арасындағы айырмашылық үлкен және кейде әдістің тиімділігі үшін маңызды екенін байқай алмайды. Әр адам өзінің табиғи қасиеттерімен (жасына, бейімділігіне) және танымдық және сөйлеу әрекетінің ерекшеліктерімен, жеке сипаттамасымен, іс-әрекеттің мәнмәтінімен, мүдделерімен, әлеуметтік мәртебесімен ерекшеленеді. Екінші жағынан, кез келген әдіс мұғалімнің жеке қасиеттеріне, оның күшті және әлсіз жақтарына, артықшылықтары мен кемшіліктеріне байланысты өзгереді. Мұның бәрі оқу үдерісінде тиімді өзара әрекеттесу үшін ескерілуі керек.

Нәтижелері

Соңғы жылдары шетел тілдерін оқыту саласында көптеген жаңа инновациялық әдістер пайда болды. Шетел тілін үйретудің дәстүрлі әдістері де олармен қатар қолданылуда. Оның ішінде келесі әдістер негізгі болып табылады:

Community language learning / Counseling learning («қауымдар» әдісі, «кеңесші» әдісі). «Қауымдастық» әдісін («кеңесші» әдісі) американдық психолог Ч.Курран жасаған. Бұл әдіс оқытудың гуманистік тәсіліне және "кеңесшінің" психологиялық теориясына негізделген, оның мәні адамдарға адамның кез келген қоғамдық іс-әрекетінде, оның ішінде білім беруде кеңесші-психологтың көмегіне мұқтаж екенін білдіреді. «Кеңесші» оқу үдерісінде өзінің «тұтынушылары», яғни оқушыларға көмек көрсетуге, кеңес беруге және барлық жағынан қолдау көрсетуге арналған.

Оқытудың негізгі әдісі – ана тілінен шетел тіліне аудару. Оқу үдерісі келесідей құрылған: оқушылар үстелдің айналасында бір-біріне қарайды, әңгіме тақырыбын талқылайды, шетел тілінде сөйлеседі. Оқытушы тек бақылайды және өз тарапынан шетел сөздерінің баламаларын айтады. Бастауыш мектеп – сөздік қордың енді қалыптасу кезеңі болғандықтан, әңгіме тақырыптары шектеулі болады. Бастауыш мектепте осы әдісті кеңінен қолдануға кедергі келтірететін бұл әдістің кемшілігі – бағдарламалар мен нақты оқу жоспарына тәуелділік.

Суггестопедиялық әдіс іс жүзінде жүзеге асырылған шетел тілдерін оқытудың қарқынды әдісі ретінде Болгарияда ХХ ғасырдың 60 жылдары пайда болған. Оның қолданылуы Г.Лозановтың есімімен байланысты. «Суггестия» сөзі латын тілінен шыққан: *suggestum* – «ауыстыру», «сыбырлау», «шабыттандыру» дегенді білдіреді. Бұл әдістің ерекшелігі – арнайы ұйымдастырылған сабақтар, оқушылардың зияткерлік белсенділігін арттыру, ұсыныс пен релаксацияны қолдану арқылы жад резервтерін ашу. Г.Лозановтың пікірінше, адамның резервтік мүмкіндіктерін жандандырудың негізгі құралдары: бедел (оқыту үдерісінде басты рөлді мұғалімнің тұлғасы атқарады); инфантилизация (топта жана материалды оқыту және игеру үшін қолайлы жағдайлар жасалады, рөлдік ойындар, музыка қолданылады); екіжақтылық (мұғалім мен білім алушылар әңгімелесушіге әсер ету, басқаларды жеңу үшін ым-ишарат, бет-әлпет қолданады); интонация, ырғақ (мәтіндік материалды мұғалім арнайы тандалған музыканың сүйемелдеуімен белгілі бір ырғақта ұсынады. Музыка мен ырғақ релаксацияға және материалды тиімді қабылдауға ықпал етуі тиіс. Бұл әдістің бастауыш мектепте қолайлы болуының басты себебі де балалардың белсенді болуына ықпал етуінде.

Total physical response (физикалық әрекеттерге сүйену әдісі). Бұл әдісті құрастыршы психолог Дж.Ашер, әдіс оқытудағы мінез-құлық пен гуманистік бағытқа негізделген. Бұл әдіс шетелде мектеп жасына дейінгі балаларды оқытуда кеңінен қолданылады. Бұл әдісті жақтаушылар оны қолданған кезде мұғалім тілдік материалды оқытпайды, ол оқушылардың ақыл-ой белсенділігін ынталандырады және оларға еркін жүруге мүмкіндік береді, бұл байланысты жаңа тіл үйренудегі стресті жеңілдетеді деп санайды. Бұл әдістің мысалы ретінде, бастауыш сыныптарда «Head, shoulders, knees and toes» әнін айтуды келтіруге болады. Бұл ән тек оқушылардың көңілін көтеру немесе сергіту сәті ретінде ғана айтылмайды, әнді айту барысында дене мүшелерін көрсетіп, оқушылар барлық сөздерді есте сақтайды.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың көмегімен тілді оқыту әдісі. Шетел тілдерін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқытуды күшейтуге және даралауға

көмектеседі, пәнге деген қызығушылық пен уәжді арттыруға көмектеседі. Компьютерлік бағдарламалардағы алғашқы грамматикалық және лексикалық жаттығулар XX ғасырдың 60-70 жылдары пайда болды. Бүгінгі таңда АКТ технологиялары тіл үйренудің ажырамас бөлігі болды.

Мысалы: MS PowerPoint бағдарламасында әзірленген мультимедиялық презентациялар мұғалім үшін де, оқ үшін де ыңғайлы. Қашықтықтан оқыту технологиясының салдарынан көптеген жаңа бағдарламалар MS PowerPoint-ты ығыстырып, орнын басуда, мәселен, Prezi, Pictochart және т.б.

Презентациялар материалды жан-жақты және қолжетімді ұсынуға мүмкіндік береді, жаңа оқу материалын қабылдау және есте сақтау тиімділігін қамтамасыз етеді. Электронды оқыту бағдарламалары білім алушылардың есту және сөйлесу практикасын дамытады. Оқытудың интернет-ресурстары мыналарды қалыптастырады және дамытады: оның компоненттерінің барлық алуан түрлілігінде (лингвистикалық, әлеуметтік-лингвистикалық, әлеуметтік-мәдени, стратегиялық, дискурсивті, оқу-танымдық) шетел тілдік коммуникативтік құзыреттілік аспектілері; алынған ақпаратты іздеу, іріктеу, жалпылау, жіктеу, талдау және синтездеу туралы коммуникативтік-когнитивті іскерліктер; әртүрлі елдер мен халықтардың мәдени және тарихи мұраларымен танысу үшін Интернет ресурстарын өз бетінше білім алу үшін пайдалану мүмкіндігі.

Ағылшын әдебиетінде оқыту интернет ресурстарының бес түрі ерекшеленеді: Hotlist (тақырып бойынша тізім) – зерттелетін тақырып бойынша мәтіндік материалдары бар сайттар тізімі. Treasure hunt (қазына іздеу) – зерттелетін тақырып бойынша әртүрлі сайттарға сілтемелерден басқа, әр сайттың мазмұны бойынша сұрақтар да бар. Осы сұрақтардың көмегімен мұғалім оқушылардың танымдық ізденістерін бағыттайды. Соңында оқушыларға тақырыпты толық түсіну үшін бір жалпы сұрақ қойылады. Subject sampler – Интернет желісінің мәтіндік және мультимедиялық материалдарына сілтемелер бар, бірақ әрбір тақырыпты зерделеннен кейін білім алушы қойылған сұрақтарға жауап беруі тиіс, бірақ сұрақтар материалды нақты зерделеуге (алдыңғы жағдайдағыдай) емес, пікірталас тақырыптарын талқылауға бағытталған. Оқушылар материалмен танысып, зерттелген пікірталас мәселесі бойынша өз пікірлерін білдіруі және дәлелдеуі керек. Multimedia scrapbook (мультимедиялық жоба) – мультимедиялық ресурстар жинағы, қалаулыдан айырмашылығы, скрапбукта мәтіндік сайттарға сілтемелерден басқа фотосуреттер, аудио файлдар және бейнеклиптер бар. Бұл файлдарды оқушылар оңай жүктей алады және белгілі бір тақырыпты зерттеуде ақпараттық немесе иллюстрациялық материал ретінде қолдана алады. Webquest (интернет-жоба) – оқыту интернет-ресурстарының ең күрделі түрі. Бұл Интернет ресурстарын қолдана отырып, кез келген тақырып бойынша оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыру жоспары. Ол жоғарыда аталған төрт материалдың барлық компоненттерін қамтиды және барлық оқушылардың қатысуымен жоба жүргізуді қамтиды.

Consciousness-raising approach (саналы бағытталған әдіс). Бұл әдіс лингвистикалық құбылыстың формасын – лексикалық және грамматикалық түсінуге негізделген және қарама-қарсы лингвистика мен тілді меңгерудің индуктивті әдісіне негізделген. Бұл тәсіл грамматиканы оқытуға қатысты жасалды: грамматикалық дағдыларды игеру форманы біртіндеп түсіну ретінде қарастырылды. Бұл тәсіл отандық әдістемеді бұл әдіс саналы түрде салыстырылатын әдіске ұқсас, онда барлық тілдерде ойлау бірдей, тек тілдерде әртүрлі лингвистикалық құралдармен ұсынылған оның білдіру формалары ғана ерекшеленеді.

Task based learning (коммуникативтік тапсырмалар әдісі). Коммуникативті тапсырмалар әдісі – мұғалім ұсынатын бірқатар коммуникативті мәселелерді шешу. Осы мәселелерді шеше отырып, бір-бірімен қарым-қатынас жасай отырып, оқушылар коммуникативті мәселені шешудің дұрыс жолдарын табуға тырысып, сөйлеу әрекеттерін орындайды. Осының арқасында тілдік ортаға ену жүзеге асады және оқушылар практикалық мақсатта шетел тілінде сөйлесе бастайды. Бұл әдіс әсіресе топтық оқытуда тиімді. Алайда бұл әдіс даму сатысында екенін нақтылау қажет, бұл оқу үдерісін жақсарту үшін өзгерістер мен нақтылаулар жасауға мүмкіндік береді.

Neuro-linguistic programming (нейролингвистикалық бағдарламалау). 1970 жылдардың басында пайда болды және Санта-Круздағы Калифорния университетінің лингвистика профессорының көмекшісі Джон Гриндер мен Ричард Бэндлердің ынтымақтастығының нәтижесі болды. Нейролингвистикалық бағдарламалау терминін келесідей түсіндіруге болады:

"Нейро" түбірі "ми" тілде – ақпаратты сақтауға, өңдеуге және беруге жауап беретін нейрологиялық үдерістерді білу және түсіну қажет екенін көрсетеді, "лингвистикалық" түбірі ойлау мен мінез-құлық механизмдерін сипаттауда, сондай-ақ байланыс үдерістерін ұйымдастыруда тілдің маңыздылығын баса көрсетеді. НЛБ – ның негізгі идеяларының бірі – ситуациялық және мінез-құлықты модельдеу. Шетел тілін оқыту әдістемесіндегі бұл бағыт шетел тілі мен сөйлеу кеңістігіне ену үдерісінде адамның резервтік мүмкіндіктерін сәтті ашуға және жандандыруға мүмкіндік береді.

Талқылау

Шетел тілін оқытудағы кез келген әдіснама мақсаттарының бірі - оқушының шетел тілін үйрену қабілетін жақсарту екені анық. Алайда дәстүрлі әдістеме көбінесе дағдылар мен білім салаларының ішкі жиындарында шетел тілін қолданудың интеграцияланған үдерісін қысқартуға негізделген. Бұл көбінесе оқшауланған дағдылар мен білім салаларына бағытталған функционалды процедура болып табылады. Осыған сүйеніп отырып, дәстүрлі әдістемелер оқушылардың өміріне немесе жұмысына байланысты белгілі бір салада қолданылатын тілді оқытумен тығыз байланысты [3; 15].

Джеффри Броутон және оның әріптестері айтқандай, дәстүрлі әдіснаманың өте тән ерекшелігі – мұғалімнің үстемдігімен өзара әрекеттесу. Оқыту мұғалімге терең бағытталған. Профессор Абдулла Кузу жоғарыдағы ерекшелікті «мұғалімдер білім көзі ретінде қызмет ететін және оқушылар пассивті алушы» болған кезде білімге деген дәстүрлі көзқарас қалыптасады. Бұл идея Джим Скривенердің «дәстүрлі ілім» «құмыра мен саптыаяқ» ретінде жұмыс істеуі керек – бір ыдыстан бос ыдысқа құйылатын білім деген мысалына сәйкес келеді. Бұл кең таралған көзқарас, яғни мұғалімнің қатысуымен сыныпта болу және мұқият тыңдау оқу үшін жеткілікті деген шартқа негізделген. Джек С. Ричардс өзінің «Бүгінгі күнде коммуникативті тілді оқыту» атты кітабында дәстүрлі әдістеде оқыту мұғалімнің бақылауында деп қабылданғанын айтады [4; 23].

Дәстүрлі әдістеде, негізінен, мұғалімдерді оқыту мен үйретуге жауап береді деп айтуға болады, егер оқушылар сабаққа қатысып, мұғалімнің түсіндірмелері мен мысалдарын тыңдаса, олар алған білімдерін қолдана алады деп сенеді. Осылайша, дәстүрлі әдістеде грамматикалық құрылымдарға және лексиканың жеке элементтеріне назар аударады. Джим Скривенердің айтуынша, мұғалім тақтаны пайдаланып, заттарды түсіндіруге көп уақыт жұмсайды, оқушылар лексиканың ережелері мен пәндерін үйренуі керек және олар тілді қолдана алады деп болжанады. Оқу, жазу, тыңдау және сөйлеу сияқты негізгі дағдылар әдетте жеткіліксіз деңгейде оқытылады. Скривенердің айтуынша, бұл әдіс барлық ықтимал кемшіліктерімен бүкіл әлемдегі мектептерде жиі қолданылған және әлі де сыныпта басым әдіс болып табылады.

Дәстүрлі әдістерге қарағанда, инновациялық әдістер оқушыларға көбірек бағытталған. Джим Скривенердің айтуынша, мұғалімнің басты рөлі – оқуға көмектесу, ол оқушыларды білімге жатқанына ендіру, ұзақ түсіндірулер бермей, өз жылдамдығымен жұмыс істеуге мүмкіндік беру, қатысу, сөйлеу, өзара әрекеттесу және т.б. Броутон «тіл шынымен коммуникативті, оның контексіне сәйкес келетін мұғалімнің дағдылары оны шетел тілінде неғұрлым толық біліктілікке жетелейтін тәжірибе арқылы жақсы қозғалысқы түседі» деген ойға келеді. Қысқасы, оқушылар бұл үдерістің ең белсенді элементі болып табылады. Мұнда мұғалім түсіндіруші емес, оқушыларға зерттеуге, көруге, оқуды қызықты етуге және т. б. ынталандырушы және көмекші ретінде болады.

Қазіргі әдістеде бірқатар әдістерді қамтиды. Жаңа тілді ұсынудың тиімді әдістерінің бірі – *guided discovery* (басқарылатын ашылу) деп аталады. Скривенер оны былай анықтайды: мұғалім оқушыларды құрылымдық сұрақтар үдерісі арқылы білмеген нәрселерді табуға жетелейді. Сонымен қатар мұғалім жағдайды, контексті елестете алады және оқушылардың тілін анықтай алады. Тиісінше, оқу немесе тыңдау жаңа тілдің қайнар көзі ретінде қолданыла алады.

Тағы бір құнды әдіс — *test-Teach-test*, онда оқушылар бұрыннан білетін білімін қайта қарастырғанда, жаңа бір нәрсені үйрену кезінде өздерін сынайды, содан кейін жаңа тіл үйренеді. *Test-Teach-test* үш қадамнан тұрады:

1. Тест – оқушылар бақыланатын тапсырманы орындайды, бұл скрининг, диагностикалық тест түрі;
2. Оқыту – мұғалім оқушылардың жіберген қателіктеріне сүйене отырып, оқытылатын тілдің ережелерін нақтылайды, тілдік қорын кеңейтеді және дамытады.
3. Тест – оқушылар тәжірибені жалғастыру үшін басқа тапсырманы орындайды. Мұғалім оқушылардың тілді түсінгенін және мұғалімнің қайта оқуды қажет ететінін тексереді.

Енді лексиканы оқытудың заманауи тәсілдерін қарастырыңыз. Джим Скривенер ұсынғандай, қазіргі оқытудың ең танымал немесе кең таралған әдістері:

- Сөздерді суреттермен сәйкестендіру.
- Сөздікте осы сөздердің мағынасын тексеру.
- Сөздерді анықтамалармен сәйкестендіру.
- Берілген тақырыптағы сөздер бойынша ми шабуылы (яғни мүмкіндігінше көп сөз жинау).
- Сөздерді екі топқа бөлу (мысалы, тамақ туралы сөздер және хобби туралы сөздер).
- Суреттегі заттарды дұрыс атаулармен белгілеу.
- Сөйлемдерді жетіспейтін сөздермен толтыру.

Бұл бастауыш сынып оқулықтарындағы жаттығулардың басым бөлігінде кездеседі.

Осы әдістерді қоса алғанда, шетел тілін оқытудың басқа идеялары ұсынылады:

- еліктеу, сурет салу немесе сөздің мағынасын көрсету үшін картаны көрсету,
- оқушыларға контекстен мағынаны табуға мүмкіндік беру,
- синонимдер және антонимдерді қолдану,
- кроссвордтар, жұмбақтар,
- абстрактілі заттар немесе етістіктер сияқты кейбір күрделі сөздер үшін аударма қолдану.

Бұл тізімге мұғалімдер қолдана алатын барлық әдістер кірмеген. Алайда бұл әдістерді алдын ала оқыту, лексиканы тыңдау, лексиканы оқу, сөздік қорын пайдалану және т. б. сияқты түрлі іс-шараларда қолдануға болады.

Заманауи әдістер ретінде оқушыларға бағытталған өзара әрекеттесуді бөліп көрсете аламыз, бұл оқушылардың сабақ барысында болып жатқан барлық нәрселерге араласуымен байланысты. Мұнда мұғалімнің рөлін оқыту үшін емес, оқуға көмектесу үшін өзгертеді. Мұғалімнің міндеті – оқушыларға сәйкес келетін сабақтарды таңдау, оларды сабаққа бағыттау және оларды тіл арқылы тәжірибе жасауға

шақыру. Инновациялық әдістер кейбір жалпы белгілерге ие болуы керек әдістердің кең спектрін, яғни оқушылардың тікелей қатысуын және нақты өмірге жақын жағдайларын қамтиды. Тиімді оқыту үдерісін қалыптастыру үшін әдістер бір-біріне сәйкес келуі және тілдің әртүрлі аспектілеріне бағытталған оқытудың тепе-теңдігі болуы қажет.

Шетел тілдерін оқыту үдерісінде жасанды шетел тілдік ортаны құру – қазіргі әдістеменің маңызды проблемалық мәселелерінің бірі. Шетел тілі мұғалімдері жұмысының тиімділігі олардың қазіргі бастауыш мектептегі білім беру идеяларын қаншалықты сәтті меңгеретіндеріне және осы идеяларды шетел тілін оқыту практикасына енгізетіндігіне байланысты.

Бүгінгі таңда шетел тілін оқытудың көптеген әдістері бар. Әрқайсысының артықшылықтары да, кемшіліктері де бар. Шетел тілі оқытушысының басты міндеті – оқушылар контингенті үшін дұрыс әдісті таңдай білу. Дұрыс әдісті таңдау үшін мұғалім мыналарды ескеруі керек:

- оқушы өзін жайлы және еркін сезінуі керек, шетел тілін үйренуге және қолдануға ынталы болуы керек; оқушы бастамашы болуы керек, оқу үдерісінің белсенді қатысушысы болуы керек;
- оқушы шетел тілін үйрену көбіне өзіне, оның мүдделеріне байланысты екенін білуі керек;
- мұғалім оқушының сөйлеу, танымдық және шығармашылық қабілеттерін ынталандыруы керек;
- оқушылардың белсенділігін, тәуелсіздігін және шығармашылығын ынталандыратын сыныпта жұмыс істеудің әртүрлі формалары (жеке, топтық) қарастырылуы керек.

Қорытынды

Қазіргі тілдік білім берудің маңызды ерекшелігі оның құзыреттілігі және мәдени көзқарастар негізінде көпмәдениетті тұлғаны қалыптастыруға бағытталуы болып табылады. Белгілі бір мазмұнды игеруге, білімді, дағдылар мен қабілеттерді көбейтуге және қолдауға бағытталған дәстүрлі әдістер оқытудың тиімділігін толықтай қамтамасыз етпейді. Инновациялық әдістер мен оқыту модельдерін пайдалану оқушының ізденушілік, танымдық, өзіндік, практикалық және рефлексиялық жақтарына ықпал етеді. Шетел тілін оқытуда инновациялық тәсілдерді қолдану Қазақстан Республикасының жаңартылған білімін беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пос. – М.: Академия, 2007. – 180 с.
- 2 Филатова В.М. Методика обучения иностранным языкам в начальной и основной общеобразовательной школе: учеб. пос. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 225 с.
- 3 Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка: учеб. пос. для студентов филологических факультетов университетов. – Самара : Универс-групп, 2006. – 75 с.
- 4 Broughton, G. Teaching English as a Foreign Language. 2 nded. – London: Routledge, 2014.-257 pp.

REFERENCES

- 1 Gal'skova, N.D. & Gez, N.I. (2007). Teorija obuchenija inostrannym jazykam. Lingvodidaktika i metodika [Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology]. Moscow: Akademija [in Russian].
- 2 Filatova, V.M. (2004). Metodika obuchenija inostrannym jazykam v nachal'noj i osnovnoj obshheobrazovatel'noj shkole [Methodology of teaching foreign languages in primary and secondary schools]. Rostov-na-Donu: Feniks [in Russian].
- 3 Kashina, E.G. (2006). Tadiciyi i innovaciyi v metodike prepodavaniya inostrannogo jazyka: ucheb.posobiye dlja studentov filologicheskikh fakultetov universitetov [Traditions and innovations in foreign language teaching methods]. Samara: Univers-grupp [in Russian].
- 4 Broughton, G. (2014). Teaching English as a Foreign Language. 2nded. London: Routledge.

Ж.Д. Рапишева^{1*}, Н.А. Калиакпарова¹

¹Қарагандинский университет им. академика Е.А. Букетова, Казахстан

Традиционные и инновационные методы обучения иностранному языку в начальной школе

В статье сравниваются традиционные и новые инновационные методы, используемые в процессе обучения иностранному языку в начальной школе, дифференцируются достоинства и недостатки каждого из них, указываются способы дополнения недостатков традиционных методов новыми методами.

В настоящее время рассматриваются основные методы, используемые при обучении иностранному языку. Среди новых инновационных методов, появившихся в последние годы в области обучения иностранному языку, community language learning / counseling learning (метод «общин»), метод «консультанта»), суггестопедический метод, total physical response (метод опоры на физические действия), метод обучения языку с помощью информационно-коммуникативных технологий, consciousness-raising approach (осознанно-ориентированный метод), task based learning (метод коммуникативных задач), neuro-

linguistic programming называется (нейролингвистическое программирование), guided discovery (управляемое открытие), метод test-teach-test. Рассматривается их влияние на развитие языковых компетенций и творческих способностей школьников младших классов.

Авторы отмечают, что важнейшим условием современной методики в процессе обучения иностранным языкам является создание искусственной иноязычной среды, т.е. создание естественной языковой среды. Опираясь на последние исследования, они комментирует понятие "электронная языковая среда". Показывают, что «цифровые» дети живут в компьютерном мире, т.е. в электронной языковой среде, что позволяет решать задачи обучения иностранному языку.

Цель статьи заключается в проведении анализа традиционных и современных образовательных методов, используемых на уроках современного английского языка. Активизация ученика как главной фигуры учебного процесса, умение работать в тесном контакте с другими учащимися, предоставление ученику возможности самостоятельно работать в зависимости от своих физиологических, интеллектуальных, психологических особенностей осуществляется с использованием индивидуальных, парных, групповых, классных и других форм работы.

Среди названных методов обучения перечисляются и традиционные и новейшие методы. Каждый метод имеет свои особенности. Поэтому важно рассматривать их в сравнительном плане. Они имеют большое значение для расширения кругозора учащихся, повышения познавательной активности, совершенствования знаний, умений, навыков и языковых компетенций.

Авторами использовались описательный метод, методы систематизации, анализа, интерпретации.

Большое значение для всестороннего развития обучающихся начальных классов, получения ими качественного образования, хорошего овладения английским языком, достижения хороших жизненных показателей имеют методы обучения иностранному языку. Авторы делают вывод о том, что каждый учитель должен уметь использовать передовой опыт, развивая свои творческие изыскания и эффективно обучая современному английскому языку. Результаты обучения посредством новых методов, таких как дифференцированное обучение, проектное обучение, коммуникативное обучение, информационно-коммуникативное обучение и др., обеспечивающие формирование личности, ее языковых компетенций, несомненно, будут способствовать самостоятельному развитию ребенка, формированию его языковой компетенции, развитию познавательных, творческих способностей учащихся.

Ключевые слова: методы, традиционные методы, новые инновационные методы, языковые компетенции, творческие способности, современное образование.

Zh.D. Rapisheva^{1*}, N.A. Kaliakparova¹

¹Academician E.A. Buketov Karaganda University, Kazakhstan

Traditional and innovative methods of teaching a foreign language in primary school

The article compares modern and traditional pedagogical methods used in the process of teaching a foreign language in primary school, differentiates both the advantages and disadvantages of each of them, and indicates ways to supplement the shortcomings of traditional methods with new methods.

Currently, the main methods used in teaching a foreign language are being considered. Among the new innovative methods that have recently appeared in the sphere of teaching foreign languages there are community language learning / counseling learning, the sugestopedic method, total physical response, the method of language teaching using information and communication technologies, consciousness-raising approach, task based learning, neuro- linguistic programming, guided discovery, the test-teach-test method. Their influence on the development of language competencies and creative abilities of primary school students are considered.

The authors note that the main and most important condition of modern methodology in the process of teaching foreign languages is the creation of an artificial foreign language environment, i.e. the creation of a natural linguistic environment. The authors comment on the concept of "electronic linguistic environment" based on recent research. They show that "digital" children are completely immersed in the computer world, i.e. they live in an electronic linguistic environment and this allows them to solve the tasks of teaching a foreign language.

The purpose of the article is to analyze traditional and modern educational methods used in modern English lessons. Activation of the student as the main figure of the educational process, the ability to work in close contact with other students, giving the student the opportunity to work independently, depending on their physiological, intellectual, psychological characteristics, is carried out using individual, paired, group, classroom and other forms of work.

Both traditional methods and the latest modern methods are listed among the named teaching methods. Each method has its own characteristics. Therefore, it is very important to consider them in a comparative plan. Each old and new method has its advantages and disadvantages. Therefore, the methodology of teaching English always requires additions and improvements. They are of great importance for expanding the horizons of students, increasing cognitive activity, improving knowledge, skills and language competencies.

The authors used the following methods: the descriptive methods, methods of systematization, analysis, interpretation were used in the course of the study.

The authors of the article note that methods of teaching a foreign language are of great importance for the comprehensive development of primary school students, obtaining high-quality education, good command of English, achieving good vital indicators, conclude that every teacher should be able to use best practices, developing their creative research and effectively teaching modern English. The results of learning through new methods, such as differentiated learning, project-based learning, communicative learning, information and communication training, etc., providing the formation of personality, its language competencies, will undoubtedly contribute to the independent development of the child, the formation of his language competence, the development of cognitive, creative abilities of students.

Keywords: methods, traditional methods, new (innovative) methods, language competence, creative skills, modern education

Қолжазбаның редакцияға келіп түскен күні: 15.12.2021 ж.